

فصلنامه

پژوهش‌های کاربردی در مدیریت و علوم انسانی

سال اول، شماره اول، زمستان 99، صفحات 1 الی 7

تاریخ دریافت: 1399/8/2 تاریخ پذیرش نهایی: 1399/09/15

رابطه استفاده از شبکه‌ی اجتماعی تلگرام با دینداری و پایبندی مذهبی دانش آموزان دختر مقطع متوسطه اول

سمیه قلی پور^۱

مجتبی اسفندیاری^۲

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام با دینداری و پایبندی مذهبی دانش آموزان دختر مقطع متوسطه با روش تحقیق توصیفی از نوع همبستگی انجام شد. جامعه آماری متشکل از کلیه دانش آموزان دختر مقطع متوسطه اول شهر بهشهر در سال تحصیلی 98-1397 به تعداد 2114 نفر بوده که با استفاده از جدول کرجسی مورگان، تعداد 322 نفر با روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای به عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه‌های استاندارد دینداری خدایاری فرد نسخه دانش آموزان و پایبندی مذهبی جان بزرگی و پرسشنامه محقق ساخته استفاده از شبکه‌های مجازی بود. پایایی پرسشنامه‌ها با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ، به ترتیب 0/81 و 0/88 و 0/82 بدست آمد. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از روش آمار توصیفی و استنباطی (آزمون همبستگی پیرسون و رگرسیون) انجام شد. نتایج نشان داد که، بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام با دینداری و پایبندی مذهبی رابطه معکوس و معناداری وجود دارد.

واژگان کلیدی: شبکه اجتماعی، تلگرام، دینداری، پایبندی مذهبی، آموزش و پرورش

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

^۱. کارشناسی ارشد تکنولوژی آموزشی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران - معلم پایه پنجم ابتدایی مدرسه غیرانتفاعی پسرانه حافظان وحی شهرستان بهشهر

^۲. گروه معارف اسلامی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران

مقدمه

دین یکی از عناصر هویتی انکارناپذیر در جامعه ماست. دین به عنوان عامل به وجودآورنده هویت مشخص برای معتقدانش و سنجش میزان دینداری نیز به عنوان احساس تعلق و تعهد به دین در جامعه دینی از گذشته تاکنون وجود داشته است و همواره راهنمای مسیر زندگی افراد دیندار بوده است. مسیری که به نظر می رسد در عصر جهانی شدن، تحت تأثیر شبکه های اجتماعی در حال گسترش بین افراد مختلف جامعه و بخصوص جوانان قرار گرفته است (نیک پی، 1390). عصر اطلاعات برای تمام ادیان و نیز سازمان ها و نهادهای غیر دینی و الحادی، عبادت مجازی، نمازهای مجازی و محافل گفت و شنود را فراهم کرده است. علاوه بر آثار هویتی اینترنت بر جوانان و دانشجویان دختر و پسر، فضای سایبر و اینترنت، آرام آرام کارکرد برخی حوزه ها را تحت تأثیر قرار داده است (رضایت، 1391). گسترش فزاینده و هرچند ناموزون اینترنت، ماهواره و فناوری های دیجیتال امکان ارتباط فوری را در بخش های وسیعی از دنیا فراهم کرده است (هلد و مک گرو¹، 1998، ترجمه کرباسیان، 1382). فناوری های نوین ارتباطی - اطلاعاتی با فراهم آوردن امکان پیدایی جامعه شبکه ای، به افراد و جوامع در قالب های تازه، هویت های تازه بخشیده اند (کاستلز²، 1995، ترجمه چاووشیان، 1380). گسترش فناوری های جدید با شکل گیری فضاهای مجازی همراه شده است، فضاهایی با هویت و کارکردی متفاوت از فضاهای ملموس گذشته که ارزش ها، مفاهیم و باورهای گذشته را به نحوی بازنویسی می کنند (بودریاد³، به نقل از احمدپور و قادرزاده، 1389). اینترنت، مرزهای سنتی و فرضی جغرافیایی و زمانی را در هم شکسته و انسان را از بند مرزها رها ساخته است. اینترنت در مقایسه با تعامل رودرو، فرصت های بسیاری را برای تعبیر و تفسیر، پندار و پنداشت های دو طرف تعامل فراهم می کند (منتظر قائم و تاتار، 1384). شرکت در اجتماعات مجازی از فشارهای ناشی از وفق دادن خود با انتظارات گروهی در دنیای واقعی می کاهد و آزادی بیشتری را در جهت تحقق خود ایده آل و تعامل با دیگران فرد می دهد. هویت مجازی فرد را از محدودیت ها رها می کند و جنبه های متفاوت او را که پیش از این قادر به نشان دادن آنها نبود، تقویت می کند. در دوره جدید که اینترنت و ارتباطات الکترونیک در جامعه سیطره دارند، این اجتماعات مجازی هستند که هویت دینی افراد را می سازند (منتظر قائم و تاتار، 1384).

در همین راستا پژوهش هایی به شرح ذیل انجام شده است:

میرزا رضی (1393)، در پژوهشی، مهمترین فرصت های ایجاد شده توسط فناوری اطلاعات در تعلیم و تربیت را ایجاد میدانگاه گفتمان دینی، ایجاد زمینه مناسب افزایش قدرت تفهیم دینی، ایجاد نشاط و معنی بخشیدن به زندگی و اسانتر شدن ارتباط منظم و مستمر با مراکز علمی و تحقیقاتی و تقویت تصمیم گیری و تصمیم سازی عنوان کرده است. هم چنین افزایش شکاف میان دانشجویان و خانواده نسبت به آموزه های دینی و فروکاستن نظام اخلاقی دینی، سلیقه ای و فردی تلقی کردن ارزش های اخلاقی، دسترسی آسانتر به منابع آسیب زا در آموزه های دینی و افزایش تأثیر آن بر قدرت تصمیم گیری را مهم ترین تهدیدهای فناوری اطلاعات در تربیت دینی ذکر کرده است.

هدایتی و همکاران (1395)، در پژوهشی تحت عنوان آسیب شناسی شبکه های مجازی موبایل محور در زمینه تربیت دیندانش آموزان مقطع متوسطه شهر تبریز به این نتیجه دست یافتند که، بین مدت زمان عضویت، میزان استفاده، نوع استفاده، میزان مشارکت و فعال بودن کاربران و واقعی تلقی کردن محتوای مطالب شبکه های اجتماعی مجازی با تربیت دینی همبستگی معکوسی وجود دارد.

هاشمی و همکاران (1394)، در پژوهشی تحت عنوان بررسی فرصت ها و تهدیدهای ناشی از گسترش فناوری اطلاعات در تربیت دینی دانش آموزان دبیرستان های پسرانه شهر اصفهان نشان دادند که در تربیت دینی دانش آموزان، مهم ترین فرصت ها در حیطه شناختی، کیفیت بخشی به تربیت دینی با ایجاد شناخت نسبت به ابعاد آن، در حیطه عاطفی تقویت ایمان به ارزش ها و آموزه های دینی و در حیطه رفتاری، غنی سازی اوقات فراغت دانش آموزان است و مهم ترین تهدیدها در حیطه شناختی، فرو کاستن از ارزش های دینی در نظر دانش آموزان، در حیطه عاطفی، نسبی و سلیقه ای تلقی کردن ارزش های اخلاقی و در حیطه

¹. Held and McGraw

². Castells

³. Budryad

رفتاری، ایجاد شکاف میان رفتارهای دانش‌آموزان و آموزه‌های قرآن و اهل بیت (ع) است. همچنین قاسمی و همکاران (1392)، در پژوهشی تحت عنوان تعامل در فضای مجازی شبکه‌های اجتماعی اینترنتی و تأثیر آن بر هویت دینی جوانان؛ مطالعه موردی فیس بوک و جوانان شهر اصفهان به این نتیجه دست یافتند که، بین مدت زمان عضویت، میزان استفاده و میزان مشارکت و فعالیت کاربران در استفاده از فیس بوک، رابطه معنادار معکوس و بین واقعی تلقی کردن محتوای فیس بوک و هویت دینی کاربران رابطه معنادار مثبتی وجود دارد. همچنین یافته‌ها بر این واقعیت دلالت دارد که جوانان متناسب با نوع نیازهای دینی و مذهبی خود از فیس بوک استفاده می‌کنند و به همان ترتیب استفاده از فیس بوک بر شیوه و سبک دینداری آن‌ها تأثیر می‌گذارد و قرائت‌های دینی مختلف را در آن‌ها افزایش می‌دهد.

در پژوهش‌های خارجی کمپل^۱ (2014)، در پژوهشی تحت عنوان رابطه بین استفاده از شبکه اجتماعی فیس بوک و دین‌داری در بین بزرگسالان نشان داد که، استفاده از شبکه اجتماعی فیس بوک باعث تضعیف دین‌داری (گرایش دینی، اعتقادات دینی و میزان پایبندی دینی) کاربران خود می‌شود. همچنین گراسموک^۲ (2014)، در پژوهشی تحت عنوان بررسی تأثیر فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی همچون اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی نشان داد که با افزایش استفاده از این رسانه‌های نوین، دینداری و پایبندی دینی جوانان کاهش پیدا می‌کند.

با توجه به موارد فوق سخن گفتن از چالش‌ها و آسیب‌های شبکه‌های مجازی به معنای نفی این پدیده و نگاه منفی بدان نیست، بلکه بیانگر این واقعیت است که این پدیده، کارکردهای مثبت و منفی دارد. در واقع با بروز و ظهور هر فناوری جدید، موجی از امیدها و هراس‌ها فراروی بشر پدیدار می‌گردد. شبکه‌های مجازی که آمیزه‌ای از فرصت‌ها و تهدیدها را فراروی افراد می‌گشاید، مثل شمشیر دولبه هم می‌تواند عامل نجات و فرصت تلقی شود و هم می‌تواند تهدیدکننده باشد. این مشکل به خصوص در میان گروهی وسیع از دانش‌آموزان نوجوان که بیشترین وقت فراغت خود را با رسانه‌های جهانی پر می‌کنند در شرایطی که دبیرستان‌ها و مراکز پیش‌دانشگاهی‌ها اساساً و یکسره گرفتار درس و نمره و امتحان و کنکور و رقابت‌های گوناگون تحصیلی هستند و فرصت آموزش‌های لازم در مورد مسائل جهانی را ندارند، بسیار نگران‌کننده است. لذا با توجه به جامعه امروز تحول و اثرات آن بر دینداری و پایبندی مذهبی و نوجوانان بویژه دختران مقطع متوسطه مسئله مهمی است که باید کارشناسانه بررسی و فواید و تبعات منفی آن در آینده دور و نزدیک مورد توجه قرار گیرد. از این رو انجام پژوهش‌های جدی در حوزه‌های مختلف متأثر از شبکه‌های مجازی امری ضروری بنظر می‌رسد و شناخت نقاط ضعف و قوت فن‌آوری‌های نوین ارتباطی بدون مطالعه، بررسی و تحقیق همه‌جانبه میسر نیست از رهگذر چنین مطالعاتی است که می‌توان آینده‌نگری کرد و افق را ترسیم نمود. با لحاظ نمودن اوضاع و رویدادهای جدید، و با توجه به موارد فوق پژوهش حاضر در پی پاسخگویی به این سوال است که، آیا بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام با دینداری و پایبندی مذهبی دانش‌آموزان دختر رابطه معناداری وجود دارد؟

روش

پژوهش حاضر بر حسب هدف: کاربردی و بر حسب موقعیت میدانی و برحسب گردآوری داده‌ها روش پژوهش توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان دختر متوسطه اول شهر بهشهر در سال تحصیلی 96-1395 بوده که بر اساس آمار گرفته شده از آموزش و پرورش بهشهر تعداد کل دانش‌آموزان دوره متوسطه اول شهرستان بهشهر 2114 نفر اعلام شده است. به منظور تعیین حجم نمونه دانش‌آموزان با استفاده از جدول کرجسی و مورگان (1970)، تعداد 322 نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. به منظور گردآوری داده‌ها از پرسشنامه استاندارد دینداری خدایاری فرد نسخه دانش‌آموزان و پایبندی مذهبی جان بزرگی و پرسشنامه محقق ساخته استفاده از شبکه‌های مجازی استفاده شد.

الف- پرسشنامه محقق ساخته استفاده از شبکه‌های مجازی: در این پژوهش به علت نبودن پرسش‌نامه استاندارد از پرسش‌نامه محقق ساخته بسته پاسخ استفاده شده است که شامل 15 سوال با طیف 5 گزینه‌ای لیکرت می‌باشد. در پژوهش حاضر ابتدا با توجه به سؤالات و تعاریف عملیاتی متغیرها، نسخه اولیه پرسشنامه، جهت تعیین روایی ابزاری از روش روایی محتوا و با در نظر

1. Campbell

2. Grasmuck

گرفتن نظرات و پیشنهادات استاد راهنما روایی ابزار تعیین شد. سپس با اعمال اصلاحات و تغییرات درخواستی اساتید و صاحب نظران، پرسشنامه نهایی تدوین و روایی آنها مورد تایید قرار گرفت.

ب- پرسشنامه پایبندی مذهبی جان بزرگی (1388): این آزمون رفتارهای مذهبی را در موقعیت های بالینی می سنجد و متغیرهای مذهبی را در مداخله هایی که به نوعی از روش های مذهبی استفاده می کنند کنترل می نمایند. این آزمون از یک پرسشنامه 60 سوالی تهیه شده است که سه عامل (پایبندی مذهبی، دوسوگرایی و ناپایبندی مذهبی را مورد سنجش قرار می دهد. مقیاس پرسشنامه به صورت 5 درجه ای لیکرت از خیلی موافقم (5) تا خیلی مخالفم (1) درجه بندی شده است. نمره بین 60 تا 140: نشانگر پایبندی مذهبی ضعیف است نمره بین 140 تا 220: نشانگر پایبندی متوسط است نمره بین 220 تا 300: نشانگر پایبندی مذهبی قوی است. در پژوهش ثناگویی و همکاران (1390) این نتایج به دست آمده است: ضریب آلفای کرونباخ کل آزمون برابر 816٪ و ضریب همسانی درونی عامل پایبندی درونی 878٪، ضریب همسانی درونی عامل گذاری 687٪ و ضریب همسانی درونی ناپایبندی مذهبی 725٪ بدست آمده است.

ج- پرسشنامه استاندارد دینداری خدایاری فرد نسخه دانش آموزان: این پرسشنامه به منظور سنجش میزان دینداری فرد مسلمان و بر اساس هنجار جامعه ی ایرانی ساخته شده است. این پرسشنامه 102 سوال داشته و در مقیاس لیکرت شش درجه ای (از زیاد مخالفم تا زیاد موافقم و از هرگز تا همیشه) ساخته شده است. مقیاس سنجش دینداری بر اساس مولفه های دینداری فرد مسلمان در سه خرده مقیاس التزام دینی، باور دینی و عواطف دینی ساخته شده است. در پژوهش خدایاری فرد و همکاران (1380) ضریب الفای این پرسشنامه 0/96 گزارش شده است. به منظور تجزیه و تحلیل داده ها آمار توصیفی (توزیع فراوانی مطلق، درصد، میانگین و انحراف معیار)، و برای تأیید و رد فرضیات پژوهش از روش ضریب همبستگی پیرسون، رگرسیون چند متغیره و برای نرمال بودن داده ها از آزمون کولموگروف اسمیرنوف استفاده گردید.

یافته ها

بسیاری از آزمونهای آماری از جمله آزمون های پارامتریک بر مبنای نرمال بودن توزیع داده ها بنا نهاده شده اند و با این پیش فرض بکار می روند که توزیع داده ها در یکجا معین یا در سطح نمونه های انتخاب شده از جامعه مذکور از توزیع نرمال پیروی نماید. بنابراین پژوهشگر لازم است تا قبل از پرداختن به تحلیل های آماری بررسی متغیرها، نوع توزیع آن متغیرها را بداند.

جدول 1: نتایج آزمون نرمال بودن متغیرهای تحقیق

متغیر	تعداد نمونه	آماره آزمون	مقدار Sig	نتیجه آزمون
استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام	322	1/32	0/54	توزیع نرمال
دینداری	322	0/97	0/36	توزیع نرمال
پایبندی مذهبی	322	1/24	0/21	توزیع نرمال

فرضیه اول: بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام با دینداری و پایبندی مذهبی رابطه معنادار وجود دارد.

جدول 2: نتایج ضریب همبستگی پیرسون بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام با دینداری و پایبندی مذهبی

متغیر	شاخص آماری	تعداد	مقدار ضریب همبستگی	سطح معناداری (Sig)
دینداری و استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام		322	-0/30	0/000
پایبندی مذهبی و استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام		322	-0/50	0/000

نتایج جدول فوق نشان داد با توجه به ضریب اطمینان 95٪ و سطح معناداری آزمون ضریب همبستگی پیرسون (0/000) که از مقدار پیش فرض $\alpha = 0/05$ کمتر است، بر این اساس از شبکه اجتماعی مجازی تلگرام با دینداری و پایبندی مذهبی رابطه معکوس و معناداری وجود دارد. از آنجایی که مقدار این ضریب همبستگی منفی است می توان عنوان کرد که با افزایش استفاده از شبکه اجتماعی مجازی تلگرام، دینداری و پایبندی مذهبی دانش آموزان کاهش می یابد و بالعکس.

فرضیه دوم : بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام با دینداری رابطه معنادار وجود دارد.

جدول شماره 3: جدول تحلیل واریانس (ANOVA)

سطح معناداری	F	میانگین مجذورات	درجه آزادی	مجموع مجذورات	شاخص ها متغیرها
		11052/59	1	11052/59	رگرسیون
0/00	111/09	99/48	318	31637/35	باقی مانده
			319	42689/95	مجموع

نتایج جدول فوق نشان داد با توجه به سطح معنی داری Sig=0/00 که کمتر از $(\alpha=0/01)$ یعنی $(sig < \alpha)$ می توان دریافت که فرض H_0 رد و فرض H_1 تایید می شود. بنابراین فرض خطی بودن رابطه متغیر مستقل با متغیر وابسته تایید می شود. پس از بررسی جداول مربوط به ضریب همبستگی برای ارائه مدل یک مدل رگرسیون چندمتغیره $y = \beta_0 + \beta_1 x$ از جدول (ضرایب) استفاده می کنیم که متغیرهای معرفی شده در این مدل رگرسیون این تحقیق بصورت زیر می باشد:

جدول شماره 4 : نتایج تحلیل رگرسیون چند متغیره

سطح معناداری	T	ضرایب β	خطای معیار	ضرایب معیار نشده β	شاخص ها متغیرها
0/00	/46	-	17/81	346/64	مقدار ثابت
0/00	/54	-0/50	0/26	-2/75	استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام
	-10				

مطابق نتایج تحلیل رگرسیون جدول فوق، با توجه به سطح معنی داری Sig=00/0 محاسبه شده در سطح اطمینان 9/9% $(\alpha=0/01)$ نتایج زیر بدست آمده است: متغیر استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام، برای پیش بینی دینداری دانش آموزان در سطح اطمینان 9/9% $(\alpha=0/01)$ معنادار می باشند. $(Sig < 0.01)$. جهت اثر متغیر موجود در مدل رگرسیون بر متغیر وابسته از ستون ضرایب استفاده می شود. بنابراین در این تحقیق نتایج حاصل از ضرایب معادله رگرسیون، نشان می دهد که استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام -0/50 از تغییرات دینداری دانش آموزان را توجیه می کند.

رابطه خطی بین متغیر وابسته و مستقل (آزمون F فیشر): این امر را می توان از طریق تحلیل واریانس (ANOVA) رگرسیون به منظور بررسی رابطه خطی بین دو متغیر استفاده کرد. فرضیه های آماری کل مدل رگرسیون بصورت زیر می باشد:

جدول شماره 5: جدول تحلیل واریانس (ANOVA)

سطح معناداری	F	میانگین مجذورات	درجه آزادی	مجموع مجذورات	شاخص ها متغیرها
		1580/27	1	1580/27	رگرسیون
0/00	31/91	49/51	320	15844/11	باقی مانده
			321	17424/38	مجموع

مطابق جدول فوق با توجه به سطح معنی داری Sig=0/00 که کمتر از $(\alpha=0/01)$ یعنی $(sig < \alpha)$ می توان دریافت که فرض H_0 رد و فرض H_1 تایید می شود. بنابراین فرض خطی بودن رابطه متغیر مستقل با متغیر وابسته تایید می شود. پس از بررسی

جدول مربوط به ضریب همبستگی برای ارائه مدل یک مدل رگرسیون چندمتغیره $y = \beta_0 + \beta_1 x$ از جدول (ضرایب) استفاده می کنیم که متغیرهای معرفی شده در این مدل رگرسیون این تحقیق بصورت زیر می باشد:

جدول شماره 5: نتایج تحلیل رگرسیون چند متغیره

شاخص ها متغیرها	ضرایب معیار نشده β	خطای معیار	ضرایب β	T	سطح معناداری
مقدار ثابت	168/24	12/53	-	13/42	0/000
استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام	1/04	0/18	-0/30	-25/64	0/000

مطابق نتایج تحلیل رگرسیون جدول شماره فوق با توجه به سطح معنی داری $\text{Sig}=0/000$ محاسبه شده در سطح اطمینان 99% ($\alpha=0/01$) نتایج زیر بدست آمده است:

متغیر استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام، برای پیش بینی پابندی مذهبی دانش آموزان در سطح اطمینان 99% ($\alpha=0/01$) معنادار می باشد. ($\text{Sig}<0.01$). جهت اثر متغیر موجود در مدل رگرسیون بر متغیر وابسته از ستون ضرایب استفاده می شود. بنابراین در این تحقیق معادله رگرسیون بصورت زیر می باشد:

نتایج حاصل از ضرایب معادله رگرسیون، نشان می دهد که استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام 0/30 از تغییرات پابندی مذهبی دانش آموزان را توجیه می کند.

بحث و نتیجه گیری

دردنیای کنونی که انفجار اطلاعات در آن به وقوع پیوسته و بخش عظیمی از انسان ها و به ویژه جوانان در معرض پیامدهای آن قرار گرفته اند، دین و پابندی به آن، مبنا و معنای گذشته خود را از دست داده است و شدت و دامنه تغییرات در پابندی مذهبی در نسل های جدید به حدی است که در برخی موارد چالش ها و بحران های جدی را پدید آورده است و بر خلاف گذشته، فرایند انتقال هویت دینی بیش از آنکه در زمینه ارزش ها، باورها و رفتارها از والدین خویش متاثر باشند، از رسانه ها، صنعت فرهنگ، همسالان و جوانان دیگر که چه بسا از دیگر کشورها باشند، تأثیر می پذیرند. اینترنت و فضای مجازی به لحاظ کارکرد شناسی، فضایی چند بعدی است که می تواند همزمان اثرات مختلفی را در حوزه روانی، تربیتی، اخلاقی و در یک جمله بر جنبه های مختلف زندگی افراد بر جای بگذارد. فضای اینترنت متأثر از نحوه استفاده از آن است که اثرات خود را آشکار می سازد، ضمن اینکه نحوه هدایت و کنترل کاربران نیز می تواند سبب ساز تأثیرات مثبت یا منفی آن گردد نتایج پژوهش حاضر نشان داد که، بین استفاده از شبکه اجتماعی مجازی تلگرام با دینداری و پابندی مذهبی رابطه معکوس و معناداری وجود دارد. به بیانی دیگر با افزایش استفاده از شبکه اجتماعی مجازی تلگرام، دینداری و پابندی مذهبی دانش آموزان کاهش می یابد و بالعکس. این یافته همسو با نتایج پژوهش های هدایتی و همکاران (1395)، هاشمی و همکاران (1394)، قاسمی و همکاران (1392)، میرزا رضی (1393)، گراسموک (2014) و کمپل (2014) همسو می باشد. نتایج پژوهش ها نشان می دهد استفاده از شبکه اجتماعی مجازی تلگرام متناسب با افزایش دسترس و مصرف فناوری های نوین ارتباطی و اطلاعاتی نظیر اینترنت در میان دانش آموزان، شناسه ها و مولفه های هویت دینی بازنایشی و دستخوش دگرگونی می شود و احساس تعلق خاطر به شناسه های هویت دینی ماهیتی انتخابی به خود می گیرد، در نتیجه آن میزان دینداری و پابندی مذهبی آنان تضعیف می گردد. علاوه بر این، یافته های مطالعه حاضر، موید دیدگاه های نظری رابرتسون، تاملینسون، کاستلز، گیدنز و فوکویاما در خصوص تأثیر جهانی شدن و تعامل در فضای سایبر بر تضعیف شدن تعلقات دینی افراد است. بر این اساس، می توان پذیرفت که با ورود به عصر اطلاعات و در روند جهانی شدن، کنار گذاشته شدن پابندی دینی را شاهد هستیم. به این ترتیب، کارایی نظریه های مذکور در وضعیت فعلی دانش آموزان تأیید شده است و قدرت تبیین نسبتاً بالایی از دینداری و پابندی مذهبی را نشان می دهد. بر این اساس پیشنهاد می شود با توجه به اینکه اکثر کاربران شبکه اجتماعی تلگرام نوجوانان و جوانان هستند، برای جلوگیری از اعتیاد به این فضا لازم است

والدین بر رفتار اینترنتی فرزندان شان کنترل و نظارت منطقی داشته باشند؛ نه به گونه‌ای که به طور کلی مانع آنها شوند و نه به شکلی که آنان را کاملاً رها و آزاد بگذارند که در هر دو صورت فرزندان مورد تهدید خواهند بود. همچنین سازمان‌های متولی فرهنگ که حافظ هنجارها و ارزش‌های مورد قبول جامعه‌اند، با برنامه‌ریزی مناسب به فعالیت‌های اینترنتی جوانان جهت بدهند و کارهای ارزشمند آنان را تشویق کنند. و نیز مسئولان امور جوانان برنامه‌ریزی جهت افزایش مبانی معرفت‌دینی در جوانان و توسعه خدمات‌محوری و تعمیق باورهای دینی آنان به عنوان اصلی‌ترین راه برای جلوگیری از تأثیرات سوء فضای مجازی بر دینداری و پایبندی مذهبی جوانان قرار دهند.

منابع

- احمدپور، مریم و قادرزاده، امیر. (1389). تعامل در فضای سایبری و تأثیر آن بر هویت دینی جوانان، دو فصلنامه علمی - تخصصی پژوهش جوانان، فرهنگ و جامعه، شماره 5.
- رضایت، علیرضا. (1391). دین آنلاین، چالش یا فرصت؟، مجله اخبار ادیان، سال چهارم، شماره 2.
- عاملی، سعیدرضا. (1388). جهانی شدن: مفاهیم و نظریه‌ها، مجله ارغنون، شماره 1.
- عبادی، رحیم. (1384). فناوری اطلاعات و آموزش و پرورش. تهران: موسسه توسعه فناوری آموزشی مدارس هوشمند.
- قاسمی، سید هادی. (1389). بررسی رابطه بین باورهای دینی و سلامت روان با رضامندی زناشویی در زوج‌های دارای کودکان استثنایی شهرستان ساری. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته روان‌شناسی، دانشگاه پیام نور، واحد تهران.
- کاستلز، مانوئل (1385). عصر اطلاعات (اقتصاد جامعه فرهنگ). ترجمه حسن‌چاوشیان. تهران: طرح‌نو.
- منتظر قائم، مهدی و تاتار، عبدالعزیز. (1384). اینترنت، سرمایه اجتماعی و گروه‌های خاموش، فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات، شماره 1، دوره 4.
- میرزا رضی، سمیه. (1393). فرصت‌ها و تهدیدهای ناشی از گسترش فناوری اطلاعات در تربیت دینی دانشجویان از دیدگاه اساتید عضو هیئت علمی دانشگاه اصفهان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. رشته تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش. دانشگاه اصفهان.
- نیک‌پی، امیر. (1390). فراز و فرود جامعه‌شناسی دین در ایران، کتاب ماه علوم اجتماعی، شماره 49 و 50.
- هلد، دیوید و آنتونی، مک‌گرو. (1998). جهانی شدن و مخالفان آن، ترجمه مسعود کرباسیان، (1382)، تهران، دفتر علمی و فرهنگی.
- هاشمی، سید محمد جواد. نیلی، محمدرضا. نیستانی، محمدرضا. (1394). بررسی فرصت‌ها و تهدیدهای ناشی از گسترش فناوری اطلاعات در تربیت دینی دانش‌آموزان دبیرستان‌های پسرانه شهر تهران. پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی. سال 22. شماره 24. 109-131.
- Campbell, H. (2014). The Relationship between Facebook use and Religiosity among Emerging Adults. Ph. D Thesis, University of South Carolina.
- Grasmuck, S. (2014). Facebook and Religiosity. Mediterranean Journal of Social Sciences. Vol. 4, No. 6.